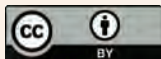

DREPT PUBLIC

CZU: 343.9

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2025.4\(75\).04](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2025.4(75).04)

CLIENTELISMUL POLITIC - FACTOR AL CORUPȚIEI ȘI CRIMEI ORGANIZATE

Vadim SUHOV,

*doctor în drept, coordonator
al Oficiului Teritorial Comrat
al CNAJGS*

<https://orcid.org/0000-0001-8699-7216>

SUMAR

Articolul analizează clientelismul politic ca fenomen criminogen care favorizează corupția și criminalitatea organizată în Republica Moldova. Studiul descrie mecanismele prin care rețelele de tip patron-client devin instrumente de capturare a statului și de perpetuare a intereselor oligarhice, chiar și în contextul proceselor de democratizare și integrare europeană. Sunt examinate particularitățile istorice, instituționale și socio-politice care alimentează clientelismul, precum și impactul acestuia asupra funcționării instituțiilor publice și asupra încrederii cetățenilor în statul de drept. Analiza utilizează metode interdisciplinare – inclusiv analiza structural-funcțională și comparativă – pentru a evidenția legătura dintre practicile clientelare, corupția sistemică și infiltrarea criminalității organizate în sfera politică. Concluziile propun direcții de reformă și consolidare a mecanismelor anticorupție, subliniind necesitatea unei abordări integrate la nivel național și european.

Cuvinte-cheie: *clientelism politic, corupție, criminalitate organizată, integrare europeană, Republica Moldova.*

Introducere

În literatura științifică sunt recunoscute de obicei două aspecte ale clientelismului. Clientelismul cuprinde, pe de o parte, fenomenul socio-politic, adică relațiile patron-client bazate pe schimbul de resurse și loialitate, iar pe de altă parte – fenomenul cu potențial criminogen, reprezentând factorul

POLITICAL CLIENTELISM - A FACTOR OF CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME

SUMMARY

This article examines political clientelism as a criminogenic phenomenon fostering corruption and organized crime in the Republic of Moldova. It explores the mechanisms through which patron-client networks become instruments of state capture and tools for preserving oligarchic interests, even amid democratization and European integration processes. The analysis identifies the historical, institutional, and socio-political factors that sustain clientelism and assesses its impact on the functioning of public institutions and citizens' trust in the rule of law. Using an interdisciplinary methodology – including structural-functional and comparative analysis – the study highlights the connection between clientelist practices, systemic corruption, and the infiltration of organized crime into the political sphere. The findings offer policy directions for strengthening anti-corruption mechanisms and emphasize the need for an integrated national and European approach to counteract the criminal consequences of political clientelism.

Key-words: *corruption, european integration, organized crime, political clientelism, Republic of Moldova.*

care generează sau contribuie la corupție, crimă organizată și abuzuri de putere.

Relevanța acestui studiu este determinată de faptul că clientelismul politic în Republica Moldova rămâne unul dintre principalele obstacole în calea consolidării statului de drept, a instituțiilor democratice și a unei guvernări eficiente. Combinația dintre moștenirea istorică a sistemului patronal sovietic, slăbiciunea mecanismelor de responsabilitate publică și procesul prelungit de integrare europeană creează un mediu unic în care practicile clienteliste nu doar persistă, ci se

adaptează la noile forme de competiție politică. Semnificația criminologică a problemei rezultă din faptul că clientelismul nu reprezintă doar un fenomen politic, ci un factor care influențează direct creșterea corupției, a infracțiunilor economice și a formării rețelelor criminale stabile, conform studiilor empirice [7, p. 6-7; 14, p. 11-13] și materialelor judiciare în cazurile de răsunet din ultimii ani [2; 3; 4].

Scopul articolului este analiza aprofundată a clientelismului politic în Republica Moldova, ca fenomen criminogen, identificarea mecanismelor sale instituționale și evaluarea consecințelor asupra contextului criminologic și a sistemului de guvernare.

Baza metodologică a cercetării se fundamentează pe o abordare interdisciplinară, care facilitează analiza clientelismului politic atât ca fenomen politic cât și criminologic. Această abordare este determinată de însăși natura fenomenului, care combină elemente de competiție partinică, legături sociale neformale și activități infracționale. Pentru analiză au fost utilizate metodele cercetării comparativ-juridice, care au permis compararea realităților moldovenești cu practicile altor țări post-sovietice și est-europene, evidențiind atât modele generale cât și specificul național. Analiza structural-funcțională a avut o importanță deosebită, permițând examinarea clientelismului ca un sistem complex de instituții și practici interconectate, nu doar ca o colecție de episoade corupționale izolate. Un instrument esențial a fost analiza de conținut a actelor normative, a deciziilor judiciare și a investigațiilor jurnalistice, inclusiv a sentințelor în cazurile Vladimir Filat, Ilan Șor și Iurie Chirinciuc, care au permis urmărirea mecanismelor de reproducere a rețelelor clienteliste și a impactului lor asupra sferei penale. De asemenea, au fost utilizate concluziile interviurilor cu experți și rapoartele organizațiilor internaționale, precum Expert-Grup, Transparency International și Raportul Kroll, care oferă o bază empirică pentru evaluarea riscurilor criminologice. Combinația acestor metode a permis obținerea unei imagini de ansamblu asupra modului în care clientelismul politic în Republica Moldova nu doar se formează și se menține, ci se și transformă într-un factor de criminalizare a vieții sociale și economice.

În științele politice, primul care a studiat problema clientelismului a fost Edward C. Banfield în lucrarea sa *The Moral Basis of a Backward Society* (1958). El a analizat relațiile patron-client răspândite în sudul Italiei. Sursa acestor relații, după autor, constă în atitudinea indivizilor de a prioritiza interesele familiei înaintea celor ale societății: o acțiune este considerată corectă atunci când aduce beneficii familiei, chiar dacă afectează vecinii sau binele public. De aici derivă percepția puterii și a

funcției publice nu ca o slujbă în folosul societății, ci ca un instrument pentru obținerea de avantaje personale sau familiale. Apelul la un „patron” (un protector puternic) devenea singura modalitate de rezolvare a problemelor [6, p. 84-87].

Ulterior, James C. Scott, în lucrarea *Comparative Political Corruption* (1972), a sistematizat terminologia și cadrul de analiză a clientelismului politic. El a definit clientelismul ca un sistem de relații neformale între două părți de statut social și economic diferit, în care patronul, cu un statut superior (de exemplu, un politician, un mare proprietar de pământ sau un funcționar), oferă beneficii și servicii (protecție, bani, locuri de muncă, acces la resurse) clienților săi. În schimb, clienții oferă patronului sprijin și servicii care, de obicei, includ voturi la alegeri, loialitate politică, îndeplinirea sarcinilor sau demonstrarea devotamentului [12, p.18-25].

Susan C. Stokes a redefinit conceptul de clientelism, adăugând nuanțe teoretice și politice importante. Ea s-a îndepărtat de viziunea clasică a clientelismului ca un simplu schimb de bunuri materiale pentru voturi. Contribuția sa principală constă în analiza problemei respectării acordurilor și a rolului informației și monitorizării în relațiile clienteliste. Argumentația sa de bază este prezentată într-o serie de articole, cel mai cunoscut fiind *Perverse Accountability: A Formal Model of Machine Politics with Evidence from Argentina*, publicat în jurnalul *American Political Science Review*. Autoarea subliniază că un clientelism eficient necesită monitorizarea tranzacției. Patronul trebuie să se asigure că clientul, după ce a primit bani, bunuri sau servicii, își îndeplinește de bunăvoie obligațiile și votează conform cerințelor, nu după propria voință. În practică, această problemă este rezolvată prin monitorizarea și pedepsirea clientului, dacă se dovedește că nu a votat „corect”, prin privarea de beneficii ulterioare, acces la locuri de muncă sau ajutor. Stokes a introdus și conceptul de „responsabilitate perversă”, a cărei esență constă în următoarele: într-o democrație normală, responsabilitatea funcționează „de jos în sus” – alegătorii pedepsesc politicienii ineficienți și îi recompensează pe cei buni la următoarele alegeri, în funcție de rezultatele lor. Într-un sistem clientelist, responsabilitatea funcționează „de sus în jos” – patronul și aparatul său monitorizează comportamentul alegătorilor și îi pedepsesc pe cei care nu au fost loiali [13, p. 317-323].

Potențialul criminogen al rețelelor clienteliste a fost evidențiat pentru prima dată de Diego Gambetta, în teza sa de doctorat *Analysis of the Sicilian Mafia as a Private Protection Industry* (1982), examinând legătura dintre clientelism și structurile mafiotice din Italia. Ulterior, el a publicat o monografie în care a arătat cum politicienii utilizează inter-

mediari mafioți pentru a mobiliza voturi la alegeri în schimbul contractelor de stat [8, p. 121-134].

Mai târziu, James Walston, cercetând legătura dintre mafie și clientelism, în special în ceea ce privește distribuția resurselor publice, a demonstrat cum grupurile mafioate devin parte a sistemului politic prin relații patronale personale, în care actorii politici sau administrativi („patronii”) distribuie resurse, funcții, contracte sau alte beneficii în schimbul loialității, serviciilor sau sprijinului politic din partea „clienților” [18, p. 36-39].

O lucrare teoretică și empirică de referință, care a justificat legăturile dintre clientelism și crima organizată, este articolul lui Alexander Kupatadze, care a analizat în detaliu modelele de fuziune a instituțiilor de stat cu crima organizată în țările post-sovietice, inclusiv în Republica Moldova [10, p. 200-208].

Contribuții la cercetarea criminologică a clientelismului au adus și cercetători din România. Aurelian Giugăl și Ion Matei Costinescu au arătat cum, sub influența „clientelismului la scară mică”, în special în zonele rurale, resursele sunt utilizate prin rețele de agenți loiali (primari), care pot crea spațiu pentru corupție, distribuție netransparentă și abuzuri [9, p. 30-38]. Clara Volintiru, pe baza datelor empirice, a cercetat influența schimburilor clienteliste asupra îndeplinirii funcțiilor statului și a relațiilor sale cu populația [17].

În Republica Moldova, tema interacțiunii dintre crima organizată și clientelism este insuficient explorată, iar lucrările criminologice strict focalizate pe clientelism ca factor criminogen sunt considerabil mai puține decât în cercetările comparative din Europa de est. Dintre cele mai relevante, se pot menționa studiul empiric al Centrului analitic Expert-Grup despre transformarea clientelismului politic în scheme de corupție în procesul de distribuție discreționară a fondurilor publice de la nivel central la cel local [14], lucrarea lui Oleg Tofilat și Valeriu Pașa despre transformarea programului de stat „Drumuri bune pentru Moldova” într-un instrument de cumpărare electorală [5], precum și o analiză a U4 Anti-Corruption Resource Centre și Transparency International privind riscurile de corupție și slăbiciunile instituționale din Moldova, care demonstrează existența unui mediu favorabil pentru transformarea criminală a practicilor clienteliste [15].

Între cele două aspecte ale fenomenului clientelism există o interdependență organică. Această legătură nu se manifestă doar ca o simplă coincidență terminologică, ci ca o relație structurală profundă. Clientelismul de natură socio-politică se transformă treptat într-un factor criminogen.

Clientelismul apare inițial ca o formă de organizare socială, caracteristică societăților cu un nivel scăzut de autonomie instituțională și cu un sistem

juridic slab dezvoltat. Patronul asigură clientului acces la resurse (pământ, locuri de muncă, servicii administrative), iar clientul răspunde prin loialitate politică sau alte forme de sprijin. În acest sens, clientelismul funcționează ca un mecanism de „integrare neformală”, compensând parțial deficitele instituționale, dar consolidând, în același timp, dependența și inegalitatea.

În politică, clientelismul se manifestă printr-o rețea patronal-clientelară, în care distribuția resurselor și funcțiilor de stat are loc nu pe baza criteriilor formale (competență, lege), ci pe principiul loialității personale. Aceasta generează un sistem de „cumetism” și „protecționism”, care subminează mecanismele democratice și face ca puterea să depindă de schimbul de servicii, nu de statul de drept.

Din practica politică, clientelismul devine un factor criminogen. Acest proces este facilitat de utilizarea rețelelor neformale pentru a ascunde corupția, tranzacțiile ilegale și „extragerea” resurselor, iar dependența clienților îi face vulnerabili la coerciție și manipulare, ceea ce întărește structurile criminale organizate. Lipsa transparenței în distribuția resurselor creează, de asemenea, condiții pentru fuziunea dintre putere și criminalitate.

Astfel, clientelismul devine „veriga de legătură” dintre politică și criminalitate. La nivel social, el perpetuează inegalitatea. La nivel politic, întărește sistemul dependenței personale. La nivel criminogen, devine un teren fertil pentru corupție, crimă organizată și structuri mafioate.

Clientelismul politic: o analiză teoretică

Clientelismul politic poate fi înțeles ca un sistem persistent de relații neformale, care influențează profund instituțiile politice formale. În esența sa, acesta constă într-un schimb personalizat între actori cu resurse și putere inegale: „patroni” (politicieni sau funcționari publici, de exemplu) și „clienți” (indivizi sau grupuri). Acest schimb presupune că patronul oferă clientului anumite beneficii – resurse materiale, acces la servicii, contracte publice sau funcții, iar clientul oferă în schimb loialitate, manifestată cel mai adesea prin suport politic, de exemplu, în alegeri.

Caracteristica principală a acestui sistem este caracterul său personalizat și neformal. Deciziile privind distribuția beneficiilor nu sunt luate pe baza legilor universale sau a criteriilor transparente, ci sunt determinate de legături personale, apartenență politică sau relații de familie. Aceasta creează premisele pentru un dezechilibru de putere, în care patronul monopolizează controlul asupra resurselor importante, iar clientul se află într-o poziție dependentă, unde singurul său capital devine capacitatea de a oferi suportul necesar.

Ca rezultat, accesul la bunurile publice este politizat. Obținerea resurselor începe să depindă nu de nevoia obiectivă sau de drept, ci de loialitatea față de autoritățile aflate la putere sau de apropierea de anumite cercuri politice. Această ordine conduce inevitabil la o gestionare discreționară și netransparentă a resurselor, mecanismele de distribuție fiind ascunse de controlul public, ceea ce oferă un spațiu larg pentru abuzuri și utilizarea aparatului de stat în interesul partidelor sau al indivizilor. Astfel, clientelismul nu doar distorsionează principiile justiției, ci subminează fundamentele unei guvernări imparțiale și responsabile.

Clientelismul în contextul criminologiei și practicilor de corupție

Din perspectiva criminologiei, clientelismul politic nu se manifestă doar ca o practică neformală, ci ca un factor determinant al încălcărilor sistematice, creând un teren propice pentru corupție și crima organizată. Acest sistem de relații subminează fundamentele juridice ale statului. În primul rând, aceasta se manifestă prin alterarea mecanismelor de distribuție a fondurilor publice. Rețelele clienteliste permit ocolirea eficientă a procedurilor competitive și a licitațiilor transparente, creând canale închise pentru direcționarea contractelor și resurselor publice către beneficiari prestabiliți.

Mai mult, clientelismul conduce la o corupție instituțională sistemică. Instituțiile cheie, menite să asigure ordinea juridică – instanțele de judecată, organele de aplicare a legii și autoritățile de control – pot deveni ele însele subordonate patronilor politici. Aceasta creează un climat de impunitate, deoarece mecanismele de tragere la răspundere pentru infracțiuni de corupție sunt blocate din interior.

La nivel sistemic, logica dată generează un fenomen și mai periculos – capturarea statului. În acest caz, anumite grupuri de elită, adesea legate de structuri criminale sau semicriminale, dobândesc controlul asupra instituțiilor cheie responsabile de luarea deciziilor. Aceasta le permite nu doar să obțină beneficii imediate, ci să modeleze cadrul normativ-juridic și regulile jocului în interesul lor pe termen lung.

În cele din urmă, esența problemei criminologice a clientelismului constă în înlocuirea interesului public cu cel privat. Practicile de favoritism și protecționism, în care funcțiile publice, resursele și privilegiile sunt distribuite ca proprietate personală a grupului aflat la putere, conduc la o degradare sistemică a instituțiilor publice și la fuziunea dintre putere și criminalitate – lucru confirmat de statistici. În primul trimestru al anului 2025, în instanțele de primă treaptă din Moldova se aflau 529 de cazuri privind corupția în sectorul

public, dintre care 101 au fost examinate, inclusiv 17 cazuri de corupție pasivă și 34 de trafic de influență [1]. Aceste cifre indică o corupție instituțională sistemică, în care rețelele clienteliste blochează responsabilitatea.

Contextul istoric și socio-politic în Moldova

În Republica Moldova, durabilitatea și potențialul criminogen al clientelismului politic sunt determinate de un complex de factori interconectați. Un rol semnificativ îl joacă moștenirea istorică a sistemului de guvernare sovietic, în care structura ierarhică a puterii era bazată pe loialitate personală și distribuția resurselor pe principiul „de sus în jos”, ceea ce a creat o cultură profund înrădăcinată a relațiilor neformale, care a supraviețuit schimbărilor de regim politic.

Această tradiție se suprapune peste fragilitatea sistemică a instituțiilor statale moderne. Insuficiența autonomiei financiare a autorităților locale, mecanismele limitate de control independent și lipsa unei transparențe reale în luarea deciziilor creează un teren propice pentru practicile clienteliste.

Cercetările empirice confirmă că aceste condiții nu sunt doar abstracte, ci se reflectă direct în gestionarea finanțelor publice. De exemplu, Centrul analitic Expert-Grup, în lucrările sale, cum ar fi „Study on Political Clientelism in the Management of Public Funds”, a documentat că primarii afiliați partidului de guvernământ au șanse statistice mai mari de a obține transferuri și proiecte din bugetul central. Această tendință este deosebit de evidentă în cadrul unor programe precum „Programul Drumuri Bune” sau în distribuția fondurilor naționale pentru dezvoltare și mediu [14].

Totuși, este important de menționat că transformările democratice, accentuate după 2009, competiția politică sporită și procesele de apropiere de Uniunea Europeană au contribuit, fără îndoială, la creșterea atenției acordate normelor de transparență și responsabilitate. Cu toate acestea, practicile clienteliste manifestă o capacitate de adaptare flexibilă la noile condiții, fără a-și schimba esența. Ele nu dispar, ci se transformă, găsind noi forme de existență în contextul schimbat, ceea ce indică caracterul profund sistemic al acestei probleme pentru societatea moldovenească.

Mecanismele clientelismului politic în Moldova

Clientelismul politic în Moldova se manifestă ca un sistem complex de relații de reciprocitate între actorii politici și structurile administrative, în care distribuția resurselor statale devine un instrument de consolidare a puterii. Acesta se bazează pe rela-

ții personalizate și schimb de beneficii: politicianul sau partidul asigură accesul la transferuri bugetare, contracte publice, funcții sau servicii administrative, iar în schimb primește loialitate, suport electoral și protecție față de controlul public. Cercetările Expert-Grup arată că apartenența primarului la partidul de guvernământ crește semnificativ șansele municipalității de a obține transferuri de capital și de a participa la programele naționale de dezvoltare, ceea ce confirmă durabilitatea clientelismului distributiv ca mecanism central de influență politică [14].

Clientelismul în Moldova ia mai multe forme interconectate. La nivelul politicii cotidiene, acesta se manifestă prin mobilizarea directă a alegătorilor prin beneficii materiale: oferirea de asistență materială, proiecte de infrastructură de mică amploare sau locuri de muncă temporare înainte de alegeri, fapte documentate în mod repetat de observatori și de investigații jurnalistice [16]. O formă mai instituționalizată este redistribuirea resurselor bugetare centrale prin programe de investiții de capital și proiecte de infrastructură. Astfel de scheme nu doar aduc dividende politice, ci oferă și oportunități pentru abuzuri corupționale, confirmate de cazurile judiciare privind abuzurile în sectorul drumurilor, cum ar fi sentința în cazul fostului ministru al transporturilor Chirinciuc Iurie, care a evidențiat distribuirea contractelor către firme afiliate, în detrimentul procedurilor competitive [4].

Un loc aparte îl ocupă patronajul în numiri, adesea împletit cu practica tradițională a „cumătrismului”, în care numirile în funcții cheie în ministere, procuratură sau întreprinderi de stat se fac pe baza loialității personale și a legăturilor de rudenie. Această practică asigură patronului politic controlul asupra fluxurilor de resurse și asupra organelor de urmărire penală, iar clienților le oferă avantaje economice și de carieră. Tocmai cumătrismul, ca practică socială, contribuie la reproducerea rețelelor clienteliste și le face rezistente la reformele formale [19, p. 205-210]. Aceste practici creează condiții favorabile pentru abuzurile de putere, ceea ce este confirmat de statistica judiciară pentru primul trimestru al anului 2025. În perioada respectivă, în instanțele din Moldova au fost înregistrate două noi cazuri de abuz de putere, cu un rest de 54 de cazuri nerezolvate. De asemenea, au fost înregistrate două noi cazuri de falsificare a documentelor oficiale, cu un rest de 21 de cazuri, și 26 de cazuri noi de falsificare a declarațiilor, cu un rest de 53 de cazuri. Aceste date subliniază, în ansamblu, persistența mecanismelor de patronaj, reflectând o dependență sistemică de favoritism și protecționism în structura instituțională [1].

Funcționarea mecanismelor date este imposibilă fără implicarea instituțiilor politice și admi-

nistrative. Ministerele și companiile de stat oferă baza materială pentru distribuirea beneficiilor, în timp ce organele de aplicare a legii și procuratura asigură aplicarea selectivă a legii, oferind protecție aliaților și exercitând presiune asupra oponentilor. Deciziile judiciare în cazul fostului premier Vladimir Filat [3] și sentința în cazul Ilan Șor [2] demonstrează cum accesul la patronajul politic a permis figurilor implicate să utilizeze băncile de stat și organele de reglementare pentru a sustrage ilegal fonduri și, simultan, pentru a finanța activități politice. Materialele procuraturii indică în mod direct că fondurile sustrase din sistemul bancar au fost utilizate pentru crearea structurilor politice și susținerea proiectelor electorale.

Consecința acestei practici este formarea unor rețele corupționale durabile. Clientelismul le asigură protecție de cadre, acces la fluxurile financiare și posibilitatea de spălare a veniturilor. Crima organizată, beneficiind de patronajul actorilor politici, își reduce riscul de urmărire penală și obține acces la resursele statului, ceea ce este confirmat de concluziile despre legăturile de protecție din studiul lui Ion Botnari și Andrei Nastas privind profilul grupurilor criminale organizate din Moldova [7, p. 16-28]. În astfel de condiții, corupția devine un element integrat în funcționarea statului.

Moștenirea istorică a sistemului sovietic, obiceiul de a rezolva problemele prin relații personale și fragilitatea instituțiilor juridice creează un teren propice pentru menținerea practicilor clienteliste. Chiar și procesele de integrare europeană și monitorizarea externă nu au eliminat complet aceste rețele, deoarece ele asigură o stabilitate politică pe termen scurt și servesc ca sursă de îmbogățire pentru elitele implicate. Astfel, clientelismul în Moldova nu reprezintă doar o formă de schimb politic, ci și un factor structural al criminalizării economiei și al devalorizării instituțiilor democratice, interconectând corupția, crima organizată și guvernarea statului într-un sistem unitar de relații de reciprocitate.

Consecințele clientelismului politic asupra situației criminologice

Clientelismul politic în Moldova are un impact divers și pe termen lung asupra situației criminologice, transformându-se într-un factor care nu doar alimentează cazuri individuale de corupție, ci modifică structural natura criminalității în țară. Efectul său principal constă în reducerea predictibilității și obligativității normelor juridice, înlocuindu-le cu o rețea de obligații personale și favoruri. Atunci când distribuția resurselor statale, numirile în funcții și beneficiile administrative depind nu de lege, ci de apartenența la o rețea politică „apropiată”, se formează un climat de impunitate, favorabil creșterii infracțiunilor economice și violente.

În primul rând, clientelismul acționează ca un factor determinant al criminalității economice. Controlul patronilor politici asupra fluxurilor bugetare, achizițiilor publice și întreprinderilor creează oportunități pentru sustrageri masive, spălarea veniturilor și fraude. Scandalul bancar din 2014, în cadrul căruia aproximativ un miliard de dolari a fost sustras din sistemul financiar al țării, a demonstrat cum actorii politici, bazându-se pe relații clienteliste în organele de supraveghere și de aplicare a legii, au putut organiza o schemă complexă de creditare a companiilor asociate și au ascuns-o de control [11]. Protecția politică a asigurat participanților nu doar avantaje financiare, ci și amânarea sau atenuarea pedepselor, ceea ce a stimulat imitarea și extinderea unor astfel de practici.

Nu mai puțin semnificativ este aportul clientelismului la răspândirea infracțiunilor de corupție și abuz de serviciu. Cercetările Expert-Grup arată că distribuția transferurilor de capital și a investițiilor în infrastructură depinde sistematic de apartenența politică a primarilor și consiliilor locale [14]. Această dependență înseamnă că deciziile de finanțare nu sunt luate pe baza criteriilor de eficiență sau necesitate publică, ci în funcție de loialitatea politică, ceea ce subminează direct principiile legalității și egalității. Hotărârile judecătorești în cazurile fostului premier Vladimir Filat [3] și al ministrului transporturilor Iurie Chirinciuc [4] documentează fapte de obținere a unor recompense ilegale și abuz de poziție în distribuția contractelor și gestionarea activelor statului. Aceste cazuri arată că, în condițiile clientelismului, corupția devine un instrument sistemic de schimb politic.

Consecințele sociale ale acestui sistem se manifestă prin erodarea încrederii în instituțiile statului și normele juridice. Atunci când cetățenii observă că succesul depinde nu de respectarea regulilor, ci de relații personale sau de disponibilitatea de a participa la schimbul de servicii, se formează o cultură a cinismului față de normele juridice și a acceptării corupției. În lucrarea lui Ion Botnari și Andrei Nastas se subliniază că relațiile de protecționism dintre grupurile criminale organizate și funcționarii publici creează o percepție a invincibilității structurilor criminale și descurajează populația să apeleze la organele oficiale pentru protecție [7, p. 16-28]. Aceasta întărește economia subterană, consolidează crima organizată și împiedică implementarea reformelor.

Consecințele economice sunt, de asemenea, semnificative. Clientelismul conduce la o alocare ineficientă a fondurilor publice: bugetele sunt utilizate în scopuri politice, nu pentru dezvoltare durabilă. Proiectele de infrastructură sunt realizate acolo unde aduc avantaje electorale, nu unde sunt cel mai necesare. Aceasta reduce calitatea servi-

ciilor publice, descurajează investitorii externi și limitează creșterea economică pe termen lung. Drept urmare, țara intră într-un ciclu vicios: eficiența scăzută și corupția subminează încrederea cetățenilor și a partenerilor internaționali, ceea ce limitează resursele pentru modernizare și, totodată, întărește dependența elitelor de schemele clienteliste.

Astfel, clientelismul politic în Moldova nu reprezintă doar o practică politică, ci un factor criminogenic autonom. El extinde oportunitățile pentru infracțiuni economice, instituționalizează corupția, slăbește cultura juridică și împiedică dezvoltarea economică. Această interdependență este confirmată atât de datele empirice [7, p. 16-28; 14], cât și de hotărârile judecătorești în cazurile de mare rezonanță, unde patronajul politic și infracțiunile penale sunt integrate într-un sistem unitar.

Măsuri de contracarare și recomandări

Contracararea clientelismului politic în Moldova necesită o abordare multidimensională, care să combine inițiative legislative, reforme instituționale, mecanisme de prevenire în cadrul organelor de drept, participarea activă a societății și a partenerilor internaționali. Experiența ultimilor ani arată că lupta împotriva cazurilor individuale de corupție, fără schimbarea condițiilor structurale, reproduce problema, deoarece clientelismul influențează profund funcționarea statului și a politicii.

Din punct de vedere legislativ, prioritatea rămâne consolidarea cadrului normativ al transparenței și responsabilității în distribuția resurselor publice. Cercetările Expert-Grup subliniază necesitatea înăsprii regulilor de distribuție a transferurilor de capital și a subvențiilor, inclusiv justificarea publică obligatorie a criteriilor de alocare a fondurilor autorităților locale [14]. Întărirea controlului parlamentar asupra achizițiilor publice, introducerea unor registre electronice unificate ale beneficiarilor și extinderea competențelor Curții de Conturi ar putea reduce spațiul pentru alocarea discreționară. Un rol suplimentar îl are reforma finanțării partidelor politice: stabilirea unor limite stricte pentru donațiile private, transparența surselor de finanțare a campaniilor și auditul eficient al cheltuielilor ar putea reduce dependența partidelor de patroni privați și, implicit, stimulentele pentru crearea rețelelor clienteliste. Un exemplu de pas pozitiv în această direcție a fost adoptarea legii privind accesul liber la informațiile de interes public și tranziția achizițiilor publice pe platforme electronice, însă eficiența lor depinde de aplicarea reală și de independența organelor de supraveghere.

Măsurile instituționale trebuie să vizeze asigurarea autonomiei și profesionalismului organelor

care joacă un rol cheie în combaterea corupției și protejarea drepturilor cetățenilor. Reforma procuraturii și a sistemului are o importanță decisivă. Încercările eșuate sau întârziate de reformare a Consiliului Superior al Magistraturii demonstrează că, fără monitorizare internațională și proceduri transparente de selecție a judecătorilor, rețelele clienteliste se adaptează ușor și își păstrează influența. O sarcină importantă rămâne și reducerea politizării autorităților locale: introducerea unor criterii stricte pentru distribuția transferurilor, bazate pe indicatori socio-economici obiectivi, ar putea slăbi dependența municipalităților de apartenența politică a liderilor lor.

În cadrul organelor de drept, sunt necesare mecanisme de prevenire și detectare timpurie. Acestea includ rotația cadrelor pe poziții sensibile, extinderea declarării obligatorii a veniturilor și proprietăților angajaților, introducerea mecanismelor anonime de raportare a presiunilor din partea politicianilor. Contracarea acestui fenomen necesită nu doar sancțiuni disciplinare, ci și consolidarea serviciilor interne de securitate, capabile să identifice situațiile de conflict de interese înainte ca acestea să se transforme în corupție sistemică. Practica implicării experților internaționali în evaluarea integrității candidaților, aplicată în cadrul reformei anticorupție, și-a demonstrat eficiența în anumite cazuri și poate fi extinsă.

Un element indispensabil al luptei împotriva clientelismului este monitorizarea publică activă. Dezvoltarea mass-mediei independente și sprijinirea jurnalismului de investigație, extinderea competențelor observatorilor civili în distribuția fondurilor bugetare și implicarea cetățenilor în monitorizarea achizițiilor publice prin platforme electronice cresc riscurile de expunere publică pentru patroni și clienți. Un rol important îl joacă și inițiativele locale: experiența platformelor civile de monitorizare a cheltuielilor pentru infrastructură arată că, chiar și cu resurse limitate, informațiile publice și comparabile pot avea un efect semnificativ.

Cooperarea internațională consolidează reformele interne și creează garanții externe ale ireversibilității lor. Sprijinul din partea Uniunii Europene, a Consiliului Europei și a instituțiilor financiare internaționale permite implementarea standardelor tehnice de transparență și a mecanismelor anticorupție, precum și monitorizarea independentă a aplicării lor. Participarea Moldovei în programele UE de combatere a spălării banilor, schimbul de informații cu Europol și Interpol, precum și sprijinul donatorilor în realizarea auditurilor și evaluărilor de integritate au jucat deja un rol important în mai multe cazuri de mare rezonanță, inclusiv în scandalul bancar din 2014 [11].

Astfel, contracarea eficientă a clientelismului politic necesită o presiune conjugată „de jos” și „de

sus”: legislație transparentă și instituții puternice, structuri de drept independente, o societate civilă activă și monitorizare internațională constantă. Doar combinația acestor elemente poate rupe ciclul relațiilor de reciprocitate, care leagă puterea politică, resursele economice și interesele criminale, reducând astfel potențialul criminogenic al sistemului politic moldovenesc.

Concluzii

Analiza efectuată permite considerarea clientelismului politic în Moldova nu doar ca o practică politică locală, ci ca un fenomen socio-criminologic multidimensional, care influențează stabilitatea ordinii juridice și calitatea guvernării statale. Cercetarea a demonstrat că relațiile clienteliste influențează toate nivelurile sistemului politic și administrativ: de la distribuția transferurilor bugetare și procedurile de licitație până la politica de cadre și activitatea organelor de drept. Rețelele personalizate de patroni și clienți facilitează redistribuirea resurselor, acoperirea schemelor corupționale și menținerea puterii, înlocuind mecanismele formale de control democratic cu legături neformale și relații de reciprocitate.

Din punct de vedere criminologic, clientelismul reprezintă un factor important în formarea criminalității latente și oficial înregistrate. Acesta reduce riscurile de pedeapsă pentru participanții la infracțiuni economice, contribuie la instituționalizarea corupției și stimulează fuziunea intereselor politice și criminale. Hotărârile judecătorești în cazurile Vladimir Filat, Ilan Șor și Iurie Chirinciuc, precum și materialele rapoartelor Expert-Grup și cercetările Botnari și Nastas confirmă că patronajul politic permite utilizarea instituțiilor statale pentru organizarea unor delapidări financiare majore și protejarea participanților de urmărirea penală. În acest sens, clientelismul devine o sursă structurală a unui context criminogenic, creând o zonă de risc redus pentru grupurile criminale organizate și, în același timp, subminând încrederea societății în lege și justiție.

Concluziile cercetării indică faptul că contracarea clientelismului nu poate fi limitată la combaterea cazurilor individuale de corupție. Sunt necesare reforme sistemice, care să includă distribuția transparentă a fondurilor publice, reforma procuraturii și a sistemului judiciar, reducerea politizării administrației publice locale și implementarea mecanismelor de monitorizare externă. Participarea activă a societății civile și sprijinul partenerilor internaționali reprezintă garanții importante pentru ca aceste reforme să nu rămână doar o formalitate.

Perspectivile cercetărilor viitoare sunt legate de necesitatea unui studiu mai detaliat al interconexiunii dintre rețelele politice și crima organizată, inclusiv la nivel regional și în context trans-

frontalier. Un interes deosebit prezintă cercetările comparative între Moldova, România și alte state post-sovietice, unde practicile similare de clientelism manifestă atât regularități comune, cât și particularități naționale. Din punct de vedere practic, direcțiile promițătoare includ elaborarea instrumentelor de monitorizare independentă a distribuției resurselor statale, studierea influenței tehnologiilor digitale asupra transparenței alegerilor și achizițiilor publice, precum și analiza eficienței strategiilor anticorupție implementate cu sprijinul Uniunii Europene și al organizațiilor internaționale.

În ansamblu, rezultatele obținute confirmă că clientelismul politic în Moldova reprezintă nu doar o provocare politică, ci și una criminologică. Depășirea sa necesită eforturi susținute și consecvente, în care cunoașterea științifică, reformele juridice și controlul civic trebuie să acționeze în mod concertat, creând un mediu instituțional capabil să limiteze spațiul pentru practicile neformale și să consolideze supremația legii.

Referințe bibliografice

1. Agenția digitalizare în justiție și administrare judecătorească. *Raport statistic despre activitatea primei instanțe privind judecarea cauzelor penale*. <https://aaij.justice.md/wp-content/uploads/2025/05/Penal-indc-1.pdf> (vizitat 20.09.2025).
2. Decizia Curții de Apel Chișinău din 13.04.2023. Dosarul nr. 1a-1865/21. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ZjExM2Q3MGM2M2VjYy00ZjEzLTkzZWItOGNkZWQ2NjFkNDYz (vizitat 20.09.2025).
3. Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22.02.2017. Dosarul nr. 1ra-418/2017. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8400 (vizitat 20.09.2025).
4. Decizia Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 10.11.2019. Dosarul nr. 1ra-1626/2019. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15022 (vizitat 20.09.2025).
5. Tofilat O., Pașa V. *Clientenismul politic în Moldova. Studiu de caz: programul Drumuri bune pentru Moldova*. https://expertforum.ro/wp-content/uploads/2018/11/PB_Drumuribune.pdf (vizitat 20.09.2025).
6. Banfield E. *The Moral Basis of a Backward Society*. Illinois: The Free Press Glencol, 1958. <https://coromandal.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/02/edward-c-banfield-the-moral-basis-of-a-backward-society.pdf> (vizitat 20.09.2025).
7. Botnari I., Nastas A. The Profile of Organised Criminal Groups in the Republic of Moldova. In: *Ascoss*, 2023, nr. 7(5), p. 16-28.
8. Gambetta D. *La mafia siciliana: un'industria della protezione privata*. Torino: Einaudi, 1994. 474 p.
9. Giugăl A., Costinescu I. Small-Time Clientelism: The Rising Fortunes of the Romanian National Liberal Party, 1990-2016. In: *Communist and Post-Communist Studies*, 2020, nr. (53), p. 25-46.
10. Kupatadze A. Political corruption in Eurasia: Understanding collusion between states, organized crime and business. In: *Theoretical Criminology*, 2015, nr. 19(2), p. 198-215.
11. Radu P., Munteanu M., Ostanin I. *Grand Theft Moldova*. <https://www.occrp.org/en/investigation/grand-theft-moldova> (vizitat 20.09.2025).
12. Scott J. *Comparative Political Corruption*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1972. 166 p.
13. Stokes S. Perverse Accountability: A Formal Model of Machine Politics with Evidence from Argentina. In: *American Political Science Review*, 2005, nr. 99(3), p. 315-325.
14. *Study on Political Clientelism in the Management of Public Funds (Updated edition)*, Expert-Grup. <https://www.expert-grup.org/en/biblioteca/item/2240-studiu-privind-clientelismul-politic-in-gestionarea-fondurilor-publice/2240-studiu-privind-clientelismul-politic-in-gestionarea-fondurilor-publice?category=7> (vizitat 20.09.2025).
15. Transparency International. *Overview of corruption and anti-corruption in Moldova*. https://knowledgehub.transparencycdn.org/kproducts/Overview-of-corruption-in-Moldova-2022_U4-Reviewed_PR.pdf (vizitat 20.09.2025).
16. Victor C. *Votes for sale: How Moldova can combat Russia's election meddling*. <https://ecfr.eu/article/votes-for-sale-how-moldova-can-combat-russias-election-meddling/> (vizitat 20.09.2025).
17. Volintiru C. *Institutional Distorsions, Clientelism and Corruption: Evidence from Romania*. https://wp.rei.ase.ro/Archive/CCREI_1.pdf (vizitat 20.09.2025).
18. Walston J. *The Mafia and Clientelism*. Abingdon, Oxfordshire: Taylor & Francis, 1988. 290 p.
19. Кочедыков И. Е. Феномен клиентелизма в молдавской политике. В: *Постсоветские исследования*, 2024, №7(2), с. 203-215.